

Diyetisyenler ve Çalışma Alanları

*Sevim İşçimen * / Gülden Köksal ***

İşin Doğası

Diyetisyenlerin görevi, insanların sağlıklarını korumaları veya tekrar kazanmalarına yardım etme üzere besin gereksinimlerini plânlamaktır.

Bunu sağlamak amacı ile diyetisyenler özel sağlık durumlarının veya tıbbî bakımın beslenme gereklerini karşılamak üzere genel veya özel menüler düzenler, yemekleri hazırlayan ve dağıtan kimseleri gözetir, malzeme alım ve hesaplarını yönetir ve iyi beslenme alışkanlıklarını sağlamak üzere kılavuzluk yaparlar.

Diyetisyenler, yönetim, tedavi, öğretim, toplum sağlığı ve araştırma dallarında çalışırlar.

Yönetici Diyetisyenler

Kurum Beslenme servislerini yönetirler. Kurum beslenmesi denince hastaneler, okul kafeteryaları, öğrenci lokalleri, sanayi ve ticari kurumlar ve benzeri yerlerde çalışan kişilerin beslenmesinden söz edilir. Kurum beslenme servislerinin konu ile yakından ilgili kimseler tarafından yönetilmesinin önemi bilinmektedir. Genel olarak yönetim; bir guruba bağlı kişilerin faaliyetlerinin ortak bir amaca yöneltilmesine yol gösterme, önderlik etme ve bunların denetimini sağlama olarak tanımlanır. Bunu yapabilmek için de ilk koşul, ehil bir yöneticiye sahip olmaktır.

Kurum beslenme servislerinin amacı, hastalara veya personele ekonomik şekilde, beslenme esaslarına uygun olarak ve genellikle beğenilecek tipte yemek servisi yaptırarak beslenmelerini sağlamaktır. Bu amaca ulaşabilmek için aşağıdaki işler iyi bir şekilde yürütülmeli ve kontrol edilmelidir:

* Hacettepe Üniversitesi Hastanelerinde Tedavici Diyetisyen.

** Hacettepe Üniversitesi Hastanelerinde Yönetici Diyetisyen.

1. Yiyeceklerin satın alınması ve depolanması:
 - a) Yemek listelerinin hazırlanması,
 - b) İaşe tabelalarının hazırlanması,
 - c) Yiyeceğin kontrolü, alınışı ve depolanması,
2. Yiyeceğin hazırlanıp pişirilmesi,
3. Yemek servisi,
4. Artıkların kaldırılması.

Bu işlerin düzenli yürüyebilmesi için yöneticinin bazı niteliklere sahip olması gereklidir. Bunlar:

1. İşleri iyi plânlayabilmek,
2. Sonucu önden tahmin edebilmek,
3. İşleri iyi bir şekilde örgütleyebilmek,
4. Personel arasında iyi bir ilişki kurup onları destekleyebilmek,
5. Yapılan her işin sonucunu almak için iyi bir denetim sistemi kurabilmektir.

Beslenme servisini yöneten diyetisyenler, bölümün izleyeceği politikayı saptayarak, bölümün diğer bölümlerle uyum halinde çalışmasını sağlarlar. Ayrıca bölüm bütçesinin gelişmesini ve uygulanmasını kontrolden sorumludurlar.

Tedavici Diyetisyenler

Tedavici diyetisyenler yemek servisinin, hastaların besinsel gereksinimlerini karşılayacak şekilde yapılmasını gözetirler. Küçük bir tedavi kurumunda bir diyetisyen hem tedavici, hem yönetmen durumunda çalışabilir. Tedavici diyetisyenlerin başlıca görevleri şunlardır:

1. Hastaların beslenmesinde doktor ve hemşire ile ekip halinde çalışır,
2. Hasta diyetlerini normal beslenme ilkelerine göre ayarlar,
3. Doktorla hasta ziyaretine çıkar, hastanın beslenmesi hakkında verilecek kararlarda onunla işbirliği yapar:
 - a) Hastanın beslenme geçmişini araştırır,
 - b) Diyet şekli ve yeme alışkanlıklarına göre diyetini ayarlar,
 - c) Hasta taburcu olurken de yine diyet şeklini, yeme alışkanlıkları ve sosyo-ekonomik koşulları göz önünde bulundurarak, tanımlar.

4. Hastaların beslenme hakkındaki sorularını cevaplandırır, hastanın yiyecek alış durumuna göre doktora bilgi verir veya her hangi bir sorunda onu yazılı veya sözlü olarak uyarır,

5. Hastayı, hastanede ve poliklinikte diyet tedavisi ve beslenmesi yönünden eğitir. Hastalarla haberleşerek diyet takiplerinin değerlendirilmesini yapar,

6. Eğitim araçlarını geliştirir, normal ve hastalık beslenmesinde kullanılacak broşürler ve el kitapları hazırlar,

7. Hastane bölüm şefleri ile beslenme ve diyet tedavisi hakkında gereğinde toplantılar yapar,

8. Hastalıklar ve beslenme konularında verilen konferans ve seminerlere katılır,

9. Doktor ve hemşirelere faydalı olabilecek şekilde beslenmeye ait seminerler düzenler,

10. Hastanenin bünyesine göre yiyecek kompozisyon cetvelleri hazırlar, yiyecek analizleri yapar veya yaptırır,

11. Standart diyet örnekleri hazırlar.

Öğretim diyetisyenleri

Özellikle tıp merkezlerine bağlı hastanelerde çalışan diyetisyenler hastanedeki diyet bölümü, tıp, dişçilik ve hemşirelik bölümü öğrencilerine beslenme ve diyet tedavisi üzerine dersler verirler.

Öğretim üyesi olarak çalışmak isteyen diyetisyenlerden lisans üstü diploma almış olmaları beklenir.

Araştırma Diyetisyenleri

Tıp merkez ve fakültelerine bağlı hastanelerin diyet bölümünde ve besin analiz laboratuvarları ile araştırma enstitülerinde araştırma diyetisyenleri olarak çalışırlar. Bu tip personel, metabolizma araştırmaları için çok özel diyet listeleri hazırlamak ve bazı analizleri yapmakla görevlendirilir. Araştırma diyetisyenlerinin de lisans üstü diploma almaları gerekir.

Toplum Sağlığı Diyetisyenleri

Temel diyetetik eğitiminden geçtikten sonra toplum sağlığı konusunda lisans ötesi çalışma yaparak bu konuda ihtisaslaşmış diyetisyenlere toplum beslenme uzmanı ismi verilir. Toplum beslenmesi ve sağlığı konusunda uzmanlaşmış bir diyetisyen diğer konuların uzmanları ile

işbirliği halinde çalıştığı takdirde topluma uygulanacak gıda politikasını çizerek yürürlüğe koyacak niteliğe sahiptir. Nitekim gelişmiş ülkelerin halk sağlığı kuruluşlarındaki beslenme bölümlerinde çalıştırılan diyetisyenler bu işi yapmaktadırlar.

Eğitim, diğer nitelikler ve yükselme olanakları

Diyetisyenler için en az öğretim beslenme ve diyet konusunda alınmış bir lisans derecesidir. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ev Ekonomisi Yüksek Okulu Beslenme ve Diyetetik Bölümünden mezun olan öğrencilere günümüz Türkiye'sinde bu lisans verilmektedir.

Lisans öncesi öğretimde; temel (Fizik, kimya, biyoloji, istatistik, yabancı dil, psikoloji, sosyoloji, ekonomi, türkçe, fizyoloji, anatomi, besin mikrobiyolojisi, biyokimya, sosyal antropoloji, çevre sağlığı, toplum sağlığı vs.) ve meslekî (beslenme ilkeleri ve yiyecekler, hastalıklarda diyet tedavisi, besin kimyası, gıda kontrolü ve mevzuatı, ana ve çocuk beslenmesi, yiyecek hazırlamada araştırma yöntemleri ve tarife geliştirme, kurum beslenme servisi yönetimi ve işleyişi, toplum beslenmesi, beslenme hastalıkları epidemiyolojisi, beslenme seminerleri, tez çalışması vs.) dersler okutulmaktadır.

Ayrıca, üçüncü yılını tamamlayan öğrenciler şehirselle ve köylerde besin tüketimi, beslenme alışkanlıkları ve beslenme eğitimi konusunda, öğretim görevlisinin rehberliği altında 1-2 ay ve devamlı olarak halk içersinde bizzat çalışırlar, beslenme sorunları ve beslenme eğitiminin nasıl yapılması gerektiği hususunda bilgi, görgü ve pratik kazanırlar.

Son sınıf öğrencileri ise haftada 30 saat olmak üzere bir yıl süre ile hastane beslenme servisinde diyetisyenin kontrolü altında çalışarak bilgi ve becerilerini artırırlar.

Hacettepe Üniversitesi, Beslenme konusunda lisans üstü çalışma olanakları da tanımaktadır. Lisans üstü çalışma yapan öğrenciler bilim uzmanlığı ve doktora gibi dereceler alarak ihtisaslaşabilirler.

Dış ülkelerde, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan ulusal diyetisyen dernekleri kendilerine üye olmak isteyen diyetisyenlerden lisans ve lisans üstü diplomalarının yanı sıra bazı koşulların yerine getirilmesini isterler. Örneğin, Amerikan Diyetisyenler Derneği, üyelerinin meslek uygulama yetkisi kazanabilmeleri için 12-18 ay devam eden bir "intern"lik (staj) yapmalarını veya önceden tasarlanmış 3 yıllık bir çalışma deneyini geçirmiş olmalarını gerekli görür. Türkiye Diyetisyenler Derneğinde böyle bir koşul yoktur. Üniversite mezunu bütün diyetisyenler üye olabilirler.

İş bulma olanakları

İleri ülkelerde iyi yetişmiş diyetisyenler için iş bulma olanakları çok olumludur. Bu ülkelerde ihtiyacı karşılayacak sayıda diyetisyen daha bir müddet yetiştirilemeyecektir.

Diyetisyenler için iş olanaklarının daha da çoğalması, hastane sayısının artmasına, artan bir nüfuzun hastane ve bakım hizmetlerinden daha geniş ölçüde yararlandırılması ve bölgesel sağlık programının geliştirilmesine bağlıdır. Mesleğin ülkemizde yeni olması ve her meslekte olduğu gibi kadro yokluğu veya azlığı diyetisyenlerin kolaylıkla iş bulmalarını engellemektedir.

Hacettepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümünden bugüne kadar mezun olan 64 diyetisyenin büyük bir kısmı, Hacettepe Üniversitesi Hastanesi, Ankara Hastanesi, Gülhane Askeri Tıp Akademisi, Sosyal Sigortalar Hastanesi, Sami Ulus Hastanesi, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi, İstanbul, Diyarbakır Tıp Fakülteleri, İzmir, Karabük, Trabzon ve Konya Sosyal Sigortalar Hastanelerinde tedavi ve yönetici diyetisyen olarak; bir kısmı, Hıfzısıhha Okulu ve Beslenme ve Gıda Bilimleri Enstitüsünde, araştırmacı ve toplum sağlığı diyetisyeni olarak bir kısmı da Üniversitede asistan ve öğretim görevlisi olarak çalışmaktadırlar. Yine bu mezunlardan Almanya, İngiltere ve Amerika'da doktora yapanlar vardır. Ankara içinde çalışan diyetisyenlerin büyük bir kısmı Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesinde bilim uzmanlığı ve doktora için eğitim görmektedirler.